

Mens en Werk

De smid

interview door Jan Hengeveld

Oude ambachtsman Peter Hengeveld: 'Bijzonder jammer dat ze van mijn smederij geen museum hebben gemaakt'

In bijna niets meer herinnert de Graafschap aan vroegere tijden, toen de doorgangsweg naar de wijk Zuid een en al bedrijvigheid was en talrijke ambachten waren vertegenwoordigd. De bewoners konden er nagenoeg voor al hun boodschappen en reparaties terecht. Halverwege de Graafschap was de smederij van wijlen Jan Hengeveld gevestigd. Die begon daar op 1 februari 1928 en werd opgevolgd door zijn zoon Peter, die het oude ambacht in 1997, een jaar na zijn pensionering, vaarwel zei. Dat betekende tevens het definitieve einde van een van de laatste smederijen in Kampen, die dateert uit 1875 en inmiddels is verbouwd tot woonhuis.

Toen Hengeveld vlak voor de crisisjaren zijn zaak begon in de Graafschap, telde Kampen en wijde omgeving maar liefst zeventien smeden. De concurrentie was behoorlijk, maar de onderlinge verstandhouding tussen de ambachtslieden in hun blauwe overalls was alleszins redelijk. 'En er was voor ieder van ons een boterham te verdienen', vertelt de nu 71-jarige Peter Hengeveld. 'Wat tegenwoordig machinaal door de fabrieken wordt gedaan, deden de smeden vroeger met de hand. Het was een echt ambachtvak.' Hengeveld was veertien toen hij in 1945 bij zijn vader in de smederij terechtkwam. In de avonduren behaalde hij zijn diploma van de ambachtsschool en later volgde hij in Zwolle een hoefsmidcursus. Als jonge knaap besloeg hij reeds paarden, een klus waar de toenmalige smeden zich veelvuldig mee bezighielden. 'Dat was zwaar werk, want je stond langdurig voorover gebogen', blikt de smid terug. En bovendien niet geheel van risico's ontbloot. 'Want een paard kon plotseling achteruit trappen, daar moest je constant op verdacht zijn. Je was ongeveer anderhalf tot twee uur bezig om vier nieuwe hoefijzers aan te brengen. We hadden vaak veel bekijks als we paarden besloegen. De mensen vonden het mooi om naar te kijken. Tot de klantenkring behoorden vooral boeren en melkrijders. Elke

De smederij van Hengeveld in vroegere jaren. Uiterst links staat Jan Hengeveld.

smid had zo zijn eigen klanten. Wij hadden bijvoorbeeld stadsboeren, veehouders uit Kamperveen en het Noorden, maar geen boeren van het Kampereiland. Die gingen naar de smeden elders in de stad', zegt Hengeveld, die een groot liefhebber is gebleven van de ranke viervoeters. Hij is bepaald geen vegetariër, maar een paardenbiefstuk is aan hem niet besteed. 'Ik zie het paard namelijk als een edel dier.'

Smeden werkten vroeger veel samen met wagenmakers. Het was dan ook geen toeval dat beiden meestal in dezelfde buurt waren gevestigd. Op een steenworp afstand van de smederij was de wagenmakerij van de firma Vos gesitueerd. 'Ik heb altijd bewondering gehad voor de wagenmakers omdat ze zulke goede vakmensen waren. Zelf heb ik jarenlang gewerkt met de inmiddels overleden Frans Vos, een uitstekende collega en een goed vriend.' De smederij was met name in de bange oorlogsjaren een ontmoetingsplaats voor de buurt. Tijdens de bezetting, toen 's avonds alles op last van de Duitse bezetter was verduisterd, ging het vuur aan in de smederij en vertelden de mensen elkaar de laatste nieuwtjes. 'Dan was het erg gezellig', aldus Hengeveld.

In de bezettingstijd en ook tijdens de crisisjaren, toen de werkloosheid

onder de beroepsbevolking gigantisch was, was er voor de smeden volop emplooi. 'Het werk ging gewoon door. De paarden moesten immers worden beslagen en de kachels worden gemaakt. We hebben weinig geleden. Een vetpot was het natuurlijk niet, maar echte armoede hebben we in die moeilijke tijd nooit gekend.'

Befaamd waren de politieke en maatschappelijke debatten die met regelmaat in de knusse smederij werden gevoerd tussen protestanten, katholieken en socialisten. Want in de werkplaats van het hervormde gezin Hengeveld waren alle gezindten van harte welkom. Dan kon het er soms fel

aan toe gaan en werd er met stemverheffing gesproken, al werd ieders mening gerespecteerd. 'Pé, ik geloof dat ze ruzie hebben, zeiden ze dan tegen de echtgenote van Jan Hengeveld.' 'Nee hoor, dat lijkt maar zo, ze zijn gewoon met elkaar in discussie...', antwoordde die dan steevast. Er was volgens Peter Hengeveld in die tijd ook nog gelegenheid voor een praatje, omdat de uurlonen niet te vergelijken waren met die van tegenwoordig. Ooit hoorde hij zijn vader tegen de boekhouder zeggen: 'Drenth, er komt nog een keer een tijd dat ze een tientje in het uur gaan vragen...' Anno 2002 ligt het uurloon op meer dan 34 euro.

Door de jaren heen waren de smeden ook druk met kachels. Eerst was er de kolenkachel, die later werd vervangen door de oliekachel, die op zijn beurt weer plaatsmaakte voor de gaskachel. 'Ik had een hekel aan gas, daarom hebben we toen de kachels aan de kant gedaan en zijn we in het begin van de jaren zeventig helemaal overgegaan op het constructiewerk', blikt Hengeveld terug. In de jaren zestig trad zijn vader geleidelijk aan terug en nam de zoon het roer over. Zijn mooiste herinneringen bewaart hij ontegenzeggelijk aan de periode van 1956 tot 1971, toen hij meehielp aan de restauratie van de Bovenkerk. 'Dat vond ik mooi werk en bovendien heb ik

er ook veel geleerd.' Toch beleefde hij er ook het meest hachelijke avontuur uit zijn lange loopbaan. Op zekere dag toen ze helemaal bovenin de kerk aan het werk waren, stond het lasapparaat door een vergissing verkeerd afgesteld. Hengeveld kwam volledig onder stroom te staan en kon door een kordaat optredende medewerker ternauwernood worden bevrijd uit zijn benarde situatie. Was dat niet gebeurd, dan was hij ter plekke doodgeslagen. 'Uren daarna stond ik nog te trillen van de schrik.' Met gepaste trots laat hij vervolgens een getuigschrift en een boek zien, dat hij na voltooiing van de restauratie ontving uit handen van Wobbe Alkema, de toenmalige hoofdopzichter van de restauratiewerkzaamheden.

In de afgelopen decennia jaren verdween de ene na de andere smid uit het Kamper stadsbeeld, omdat het werk allengs werd overgenomen door de fabrieken. Hengeveld was een van de laatste der mohikanen en hield het vol tot zijn pensionering. Hij verkocht de smederij in 1997, waarna het pand Graafschap 24 een woonbestemming kreeg. Nog steeds vindt hij het bijzonder jammer dat de gemeente Kampen zijn smederij na een rijke

historie van bijna 125 jaar niet heeft aangemerkt als museum. 'Ik had al mijn gereedschap bewaard en de hoefstal verkeerde nog in de oorspronkelijke staat. Achter hadden ze een theetuin kunnen maken. Dit is een gemiste kans.' Het Schaatsmuseum in Hindeloopen toonde echter wél interesse. Alles wat herinnert aan de smederij van weleer ligt nu

opgeslagen in het Friese stadje. En dat doet hem deugd, 'want op deze manier heeft het toch nog een nuttige bestemming gekregen en kan het publiek zien op welke wijze de smeden vroeger moesten werken', aldus de smid.